

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ДУ «ІНСТИТУТ МЕДИЦИНИ ПРАЦІ НАМН УКРАЇНИ» НА 2014–2020 РОКИ

Ю. І. Кундієв, В. І. Чернюк, А. М. Нагорна

Обговорено на засіданні Вченої Ради Інституту 16 травня 2014 року

1. Загальні положення

Здоров'я населення визнається світовою спільнотою за єдиний критерій ефективності будь-якої сфери економічної чи суспільної діяльності, здоров'я працюючого населення стало останнім часом пріоритетною проблемою в розвинутих країнах світу. Широко впроваджуються рекомендації ООН, ВООЗ, МОП щодо забезпечення прав людини на здорові та безпечні умови праці. Дістали визнання Глобальна стратегія ВООЗ «Медицина праці для всіх», Глобальний план дій ВООЗ з охорони здоров'я працюючих на 2008–2017 роки; у країнах ЄС — «Європейська Соціальна Хартія», яка визначає принципи попередження професійних захворювань.

За умов формування нових соціально-економічних відносин, реформування системи медичної допомоги населенню ці рекомендації заслуговують найпильнішої уваги щодо запровадження в Україні. Діяльність Інституту має бути інтегрованою до Європейської системи соціальних цінностей і базуватися на здобутках міжнародного досвіду із забезпечення збереження здоров'я працюючого населення. Очевидно, що міжнародні контакти Інституту матимуть першорядне значення у вирішенні цієї проблеми. З іншого боку, слід зазначити, що прогресивний розвиток профілактичної медицини потребує інтеграції гігієнічної науки з багатьма галузями фундаментальних наук, біології, хімії, фізики. Лише базуючись на результатах фундаментальних досліджень існує можливість поглиблення уявлень про механізми впливу шкідливих чинників довкілля на організм людини, з'ясування патогенезу професійних і екологічно-обумовлених захворювань та розробки ефективних методів їхньої діагностики, лікування та профілактики. Йдеться, насамперед, про взаємозв'язок медицини праці з такими сучасними галузями науки, як молекулярна біологія, генетика, кібернетика. В умовах України це можливо насам-

перед через співробітництво профільних наукових установ НАМН та МОЗ України з науковими установами НАН України.

2. Мета

Метою Концепції є визначення сучасних пріоритетних напрямів наукових досліджень у галузі медицини праці, здійснення інноваційної діяльності, підготовки висококваліфікованих кадрів, створення умов для підвищення ефективності наукових досліджень і впровадження їхніх результатів у практику охорони здоров'я, забезпечення ефективної профілактики професійних та виробничо-обумовлених захворювань, збереження та відновлення трудових ресурсів України згідно із принципами Міжнародної організації праці та Європейського Союзу.

3. Стратегічні напрями розвитку ІМП

3.1. Перспективні напрями наукових досліджень

Подальше вдосконалення та впровадження методології оцінки професійних ризиків здоров'ю працюючих у шкідливих і небезпечних умовах праці як наукового підґрунтя для вдосконалення системи управління ризиками, соціально-гігієнічного моніторингу здоров'я працюючого населення України, розробки та впровадження інноваційних технологій аналізу професійних захворювань на основі даних Національного Реєстру профзахворювань.

Дослідження з проблеми біобезпеки при застосуванні нанотехнологій і виробництві наноматеріалів; з'ясування провідних механізмів біологічної дії наночастинок на різних рівнях морфо-функціональної організації біологічних систем — молекулярному, клітинному, органному та цілісного організму; розробка стандартів безпеки при застосуванні нанотехнологій.

Удосконалення методів ранньої діагностики, лікування та профілактики професійних та професійно-обумовлених захворювань, у тому числі на основі пошуків біомаркерів генетичної схильності та генетичної стійкості організму людини до впливу шкідливих виробничих чинників різної природи.

Подальший розвиток фундаментальних досліджень щодо з'ясування взаємозв'язку загального й специфічного в реакції – відповіді організму на екзогенний вплив; закономірності розвитку реакцій адаптації, компенсації предпатології і патології при впливі хімічних сполук.

Окремої уваги потребує дослідження тривалого впливу хімічних політантів у відносно низьких концентраціях, результатом чого можуть стати порушення гомеостазу, розвиток вторинних імунodefіцитів, що може бути основою формування екологічно залежних хронічних соматичних захворювань. Цим передбачається подальший розвиток теорії дії малих доз.

Наукове обґрунтування та експериментальний пошук вибіркового біомаркерів експозиції людини потенційно небезпечними хімічними речовинами різної хімічної природи. Уніфікація, удосконалення та розробка селективних методів визначення потенційно небезпечних хімічних чинників виробничого середовища та довкілля, їхніх токсикологічно значущих продуктів перетворення в довкіллі та метаболізму в організмі людини.

Розробка нових методологічних підходів щодо гігієнічної регламентації сучасних пестицидних препаратів та гігієнічної оцінки умов праці при їхньому застосуванні на основі оцінки ризику заподіяння шкоди здоров'ю працюючих; гармонізація вітчизняної нормативної бази безпечного застосування пестицидів з урахуванням міжнародних вимог.

Моніторинг індивідуального канцерогенного ризику працівників канцерогено-небезпечних виробництв на основі епідеміологічних досліджень і визначення біологічних маркерів (біохімічних, імунологічних та молекулярно-генетичних) впливу канцерогенів на організм працюючих.

Удосконалення методологічних основ діагностики та прогнозування пограничних функціональних станів (перенапруження та хронічне стомлення) у працюючих в умовах професійного психоемоційного стресу. Розробка критеріїв для оцінки професійної працездатності та забезпечення психофізіологічного професійного добору працівників різних професій. Розробка і впровадження заходів профі-

лактики нервово-емоційного напруження, втоми, монотонної праці.

Дослідження впливу іонізуючих та неіонізуючих випромінювань (електромагнітних полів радіочастотного діапазону та промислової частоти, гіпогеомагнітних полів, нових енергозберігаючих світлодіодних джерел світла тощо) на здоров'я працюючих.

Гігієнічні дослідження впливу на організм людини біологічних факторів виробничого середовища, встановлення особливостей впливу біологічних факторів при застосуванні сучасних технологій отримання біопалива із рослинної енергетичної сировини та обґрунтування профілактичних заходів для працюючих.

3.2. Науково-організаційна робота та координаційна діяльність

Запровадження пріоритетів «Стратегії забезпечення безпечних умов праці і збереження здоров'я працюючих в Україні», розробленої в Інституті, у систему державних заходів, спрямованих на збереження професійного здоров'я і трудового потенціалу України.

Подальше забезпечення координації наукових досліджень та підготовки висококваліфікованих наукових кадрів з проблеми «медицина праці» у масштабі України.

Розширення співпраці зі Спілкою роботодавців і підприємців України, Керівними органами профспілок, Фондом соціального страхування від професійних захворювань і нещасних випадків на виробництві, Службами охорони праці з питань організації медичного обслуговування працюючого населення. Досягнення порозуміння між соціальними партнерами щодо значущості медичних моральних і економічних складових у справі безпеки праці, збереження професійного здоров'я.

Поліпшення видавничої діяльності Інституту, підвищення якості наукових публікацій, пошуки шляхів включення журналу, що видається Інститутом, до сучасних наукометричних баз даних.

3.3. Науково-практична та експертна діяльність

Забезпечення подальшого розвитку наукових досліджень та науково-практичних розробок з медицини праці у провідних галузях виробництва України, зокрема, у вугільній галузі, сільському господарстві, енергетиці.

Пошуки нових можливостей виконання науково-практичних розробок на замовлення підприємств, установ, організацій. Для цього використовувати всі можливості щодо створення в структурі Інституту госпрозрахункових підрозділів для проведення випробувальних та експертних досліджень матеріалів, виробів, устаткування, що виробляються в Україні, або ввозяться на її територію.

Систематичне поновлення та зміцнення матеріально-технічної бази Інституту за рахунок придбання сучасних приладів та обладнання, сучасних інформаційних систем, сучасних баз даних за профілем діяльності Інституту.

Постійне вдосконалення методологічних підходів щодо проведення досліджень з експертної оцінки безпечності різних видів продукції, що ввозиться на митну територію України.

3.4. Кадрова політика та штатна структура

Забезпечення подальшого залучення до роботи в Інституті молодих фахівців — випускників вузів медичного та біологічного профілю; створення кращих умов для виконання дисертаційних робіт; сприяння стажуванню молодих фахівців за кордоном; сприяння своєчасному отриманню молодими фахівцями наукових звань та висуненню їх на керівні посади в структурних підрозділах Інституту.

Вдосконалення штатної структури для забезпечення оперативного реагування при необхідності нових наукових розробок за державним замовленням, при виникненні гострих соціальних, економічних чи гуманітарних проблем у суспільстві.

3.5. Міжінститутське та міжнародне співробітництво

Забезпечення постійного зв'язку та співробітництва з провідними науковими установами НАН України, особливо в розробці проблем, що сто-

суються з'ясування механізмів дії шкідливих виробничих чинників на організм людини, патогенезу професійних та виробничо-обумовлених захворювань; запозичення сучасних методологій у галузі генетики, біобезпеки, нанотоксикології для отримання нових наукових даних у розробці наукових напрямів Інституту; пошуки можливостей створення тимчасових творчих колективів для розробки актуальних завдань, що являють спільний інтерес для фундаментальної та галузевої академічної науки.

Розширення творчих зв'язків з міжнародними організаціями, зарубіжними науковими центрами у вирішенні актуальних наукових проблем на міжнародному рівні; пошуки спільних грантів на виконання досліджень; пошуки можливостей для стажування молодих фахівців Інституту за кордоном.

Подальша розробка спільного міжнародного проекту «Захист здоров'я та безпека в енергетиці» з участю провідних наукових установ США, України, Польщі, Білорусії, Сербії.

Більш тісне співробітництво з представництвом МОП в Україні (ратифікація Конвенцій МОП, боротьба з соціальними інфекціями (туберкульоз, СНІД, гепатит) на робочому місці).

3.6. Прикінцеві положення

Ця Концепція не є догмою, це відкрита система, гнучкий інструмент для подальшого розвитку Інституту, оперативного реагування на соціальні, економічні, гуманітарні виклики суспільства у сфері забезпечення безпечних та здорових умов праці, збереження здоров'я та високої працездатності працюючого населення України.

Визначені перспективні напрями наукових досліджень слугуватимуть реалізації як середньострокових, так і стратегічних інноваційних пріоритетів, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності України» № 433-IV (ст. 7, 8).